

Právo v klinické psychologii 1. seminář

MATĚJ STŘÍTESKÝ

Právo, právní věda,
morálka, etika.

Právo, právní věda, morálka etika

Systemy pravidel (morálka a právo)

Vědní disciplíny zkoumajícími tyto systémy (etika a právní věda)

Vztah morálky a práva:

souladný – určitá právní norma stanoví přesně to samé, jako norma morální,

nesouvisející – právní normy vyžadují morálně neutrální jednání,

protikladný – právem je požadováno nebo umožněno něco, co je v rozporu s existující morálkou.

Právo, právní věda, morálka etika

„Konflikt mezi spravedlností a právní jistotou lze řešit jen tak, že pozitivní právo zajišťované předpisy a mocí má přednost i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné, vyjma toho, kdy rozpor mezi pozitivním zákonem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon musí jako nenáležitě právo spravedlnosti ustoupit.“ (Radbruch, 1946, cit. dle Melzer, 2011, s. 59).

Právo, právní věda, morálka etika

Rozpor mezi morálkou a právem nemusí mít jen brutální podobu likvidace názorových odpůrců či jinak zákonodárci nepohodlných osob postupem zcela souladným s právním řádem. Pope a Bajt (1988) se zeptali 100 psychologů (převážně bývalých členů etických komisí), zda při své praxi úmyslně porušili právní předpisy v zájmu klienta nebo jiné vyšší hodnoty. Ze získaných odpovědí (návratnost byla 60 %) vyplynulo, že **57 % psychologů vědomě porušilo závazná pravidla, protože je považovali za nesprávná.**

Pope, K. S., & Bajt, T. R. (1988). When laws and values conflict: A dilemma for psychologists. *American Psychologist*, 43(10), 828–829.

Proč potřebujeme vědní disciplíny a nepostačí pravidla?

Zájmem etiky nemá být pouhý popis souboru zákazů a příkazů, ale i hledání vodítek pro řešení konfliktů, protože „činit rozhodnutí a podnikat nějaké kroky je nutné i v situacích, kdy stále ještě přetrvávají vzájemně neslučitelné problémy“ (Lindsay et al., 2010, s. 245).

Etické principy v psychologii(Lindsay et al., 2010)

Vymyslíme dilema?

Respekt k právům člověka a jeho důstojnosti

- Psycholog (zne)užívá svého mocenského postavení nad pacientem.
- Psycholog zprostředkuje informace o pacientovi další osobě, bez pacientova souhlasu.
- Psycholog nerespektuje specifičnost pacienta.
- Psycholog činí rozhodnutí za pacienta na úkor jeho autonomie.

Etické principy v psychologii

Vymyslíme dilema?

Kompetence

- Psycholog svou pozici psychologa využívá v oblastech, které nesouvisí s jeho povoláním.
- Psycholog pracuje ve fyzickém nebo psychickém stavu, který výrazně zhoršuje jeho výkon.
- Psycholog aplikuje postupy, pro které nemá dostatečný výcvik či vzdělání.
- Psycholog rezignuje na svůj další rozvoj včetně rozvoje v oblasti etiky.

Etické principy v psychologii

Vymyslíme dilema?

Integrita

- Psycholog nekonfrontuje kolegu s tím, že jedná nesprávně, ačkoliv pochybení kolegy považuje za podstatné.
- Psycholog nedostatečně reaguje na to, že kromě role zdravotníka vůči pacientovi vystupuje i v jiné roli (duální vztahy).
- Psycholog při své práci jedná v rozporu se svým přesvědčením a rozpor neřeší.
- Psycholog pacientovi zatajuje informace nebo mu lže.

Etické principy v psychologii

Vymyslíme dilema?

Zodpovědnost

- Psycholog nedostatečně chrání zájmy pacienta.
- Psycholog nezajistí kontinuitu péče.
- Psycholog toleruje jednání, které je obecně škodlivé.
- Psycholog poškozují dobré jméno profese.

Závěry mé disertační práce

1. Citlivost k eticky problematickým situacím je měřitelná prostřednictvím příběhů popisujících jednání rozporné s etickými principy. Lidé se od sebe liší v tom, za jak závažné považují eticky problematické jednání.
2. Citlivost k eticky problematickým situacím pozitivně souvisí s hodnotami universalismus a benevolence, a naopak negativně souvisí s hodnotami moc, úspěch a stimulace.
3. Citlivost k eticky problematickým situacím však nelze vysvětlit pouze preferencí určitých hodnot.
4. Eticky problematické situace, s nimiž se setkávají kliničtí psychologové v ČR jsou obdobné eticky problematickým situacím popsaným v zahraničních výzkumech.

Dost už o etice

Jako psychologa mě zajímá, v jakých situacích si lidé otázky po správnosti jednání kladou a jak o nich uvažují. „Etický papiňák“ má každý člověk jinak natlakovaný, a proto vřeme při různých teplotách.

Jako právníka mě zajímá, jak mají být v souladu s právem řešeny komplikované situace, když se do konfliktu dostanou dva či více důležitých zájmů.

Pokud Vás zajímá hodnocení činnosti člověka z hlediska dobra a zla. Hledání společných a obecných základů, na nichž morálka stojí či zdůvodnění morálky, tak to v tomto předmětu řešit nebudeme.

Právo není nuda

Právo můžeme vnímat jako zachycení morálních pravidel. Právní předpisy zachycují „včerejší“ řešení morálních konfliktů, protože značná část právních předpisů usiluje o řešení v praxi se opakujících etických dilemat.

Bez znalosti právních norem můžeme nabýt přesvědčení, že čelíme etickému dilematu, jehož část představuje porušení domnělého právního pravidla. Výše jsem zmiňoval svůj výzkum Stříteský (2017), v němž jsem zjistil, že značná část oslovených psychologů je přesvědčena, že má zákonem uloženou oznamovací povinnost, ačkoliv tomu tak není.

Kde zákony a rozsudky hledat

[Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění \(zakonyprolidi.cz\)](#)

[Ústavní soud České republiky - oficiální webové stránky \(usoud.cz\)](#)

[HUDOC - European Court of Human Rights \(coe.int\)](#)

[Vyhledávání | Evidence stanovisek ombudsmana \(ochrance.cz\)](#)

Zdroje

- Melzer, F. (2011). *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vyd. C. H. Beck.
- Stříteský, M. (2017). Zamyšlení nad oznamovací povinností psychologů jako pracovníků v pomáhajících profesích. *E-psychologie*, 11(4), 30–39.
- Lindsay, G., Koene, C., Øvreeide, H., & Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Triton.

Čemu se v předmětu
budeme věnovat

Čemu se v předmětu budeme věnovat

1. Duševní onemocnění a nebezpečnost
2. Povinnosti klinického psychologa
3. Odpovědnost psychologa a spory mezi zdravotníkem a pacientem
4. Jednání na úkor pacientovy autonomie .
5. Kroky na cestě k samostatnému výkonu povolání psycholog ve zdravotnictví.
6. Klinický psycholog jako znalec.
7. Systém podpory pro lidi, jejichž ekonomickou situaci komplikuje duševní onemocnění.

Cvičný test

- 1) Dle výzkumu obsaženého v disertační práci Černého (2018) pro muže i ženy platí, že
 - a) Pacienti se schizofrenií byli méně často než běžná populace oběti i aktéři násilí.
 - b) Pacienti se schizofrenií byli méně často než běžná populace aktéři a častěji oběti násilí.
 - c) Pacienti se schizofrenií byli častěji než běžná populace oběti i aktéři násilí.
 - d) Pacienti se schizofrenií byli méně často než běžná populace oběťmi ale častěji aktéři násilí.

Cvičný test

2) Dle Stříteského (2019) platí, že obětí násilí ze strany osoby s duševním onemocněním je nejčastěji:

- a) Osoba pacientovi neznámá.
- b) Blízký pacienta.
- c) Zdravotník.
- d) Sám člověk s onemocněním.

Cvičný test

3) Dle Taylora (1985) platí, že pokud se lidé s duševním onemocněním dopouští trestné činnosti, tak:

a) téměř vždy je tato činnost důsledkem jejich onemocnění.

b) ve většině případů je důsledkem jejich onemocnění.

c) nelze určit zda, je tato činnost důsledkem onemocnění.

d) pouze v menšině případů je tato činnost důsledkem onemocnění.

Cvičný test

4) Ve kterém z těchto případů (nikoli pouze v nich) může být člověk omezen na osobní svobodě ve zdravotnickém zařízení:

a) Bylo mu uloženo ochranné léčení.

b) Dopadá na něj izolace nebo karanténa.

c) Soud nařídil vyšetření pacientova zdravotního stavu ve zdravotnickém zařízení.

d) Ve všech uvedených případech.

Cvičný test

5) Kromě případů uvedených v předchozí otázce lze pacienta bez jeho souhlasu hospitalizovat podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách pokud:

a) Ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak.

b) Dlouhodobě ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak.

c) Ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky.

d) Je dle názoru tří psychiatrů léčba nutná jako jediná prevence závažné újmy.

Cvičný test

6) Podle připomínek veřejného ochránce práv k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 372/2011 Sb., (2020) má slovo bezprostředně obsažené v § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách, jaký význam:

a) místní (pacient musí ohrožovat sebe či druhé v nemocnici)

b) časový (pacient musí ohrožovat sebe či druhé v okamžiku, kdy se o hospitalizaci rozhoduje)

c) kauzální (pacient musí ohrožovat sebe či druhé způsobem, který pokud by nebylo zasaženo, tak by se vší pravděpodobností vedl k realizaci ohrožení)

d) místní a zároveň časový (pacient musí ohrožovat sebe v době příjmu v nemocnici)

Cvičný test

7) K nedobrovolné hospitalizaci (psychiatrické detenci) podle § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách dochází v ČR ročně:

- a) v 0 – 100 případech.
- b) v 100 – 1000 případech.
- c) v 1000 – 10 000 případech.
- d) v 10. 000 – 20.000 případech.

Cvičný test

8) Zdravotnický ústav musí převzetí člověka bez jeho souhlasu:

a) Ihned oznámit soudu.

b) Oznámit soudu do 24 hodin.

c) Oznámit soudu do 7 dnů.

d) Umožnit člověku oznámit, že je zadržován.

Cvičný test

9) Dle analýzy 81 rozhodnutí (Stříteský 2019) byl pacient bez svého souhlasu nejčastěji (z uvedených variant) na psychiatrické oddělení:

a) Převzat ze somatického oddělení.

b) Přivezen PČR.

c) Přišel sám.

d) Přijat ze záchytné stanice.

Cvičný test

10) Spoj název typu omezení osobní svobody člověka s duševním onemocněním s popisem tohoto omezení

I soudem nařízený pobyt v psychiatrické nemocnici poté, co člověk spáchal čin zakázaný trestním zákoníkem a tento čin nějak souvisel s duševním onemocněním nebo intoxikací. Pacient nastupuje do léčení po pravomocném rozhodnutí trestního soudu.

II opatření, které je svou povahou určeno pro více nebezpečné lidi, kteří se dopustili jednání zakázaného trestním zákoníkem a toto jednání nějak souviselo s jejich duševním onemocněním. Kombinuje vězeňské a medicínské prvky. Ústavy, v nichž se vykonává, nejsou nemocnice, ale vězeňská zařízení.

III opatrovník může uzavřít s poskytovatelem služeb smlouvu o tom, že jeho opatrovanec (člověk s omezenou svéprávností) bude pobývat v zařízení. Nejedná se o primárně léčebný pobyt.

IV umožňuje bez souhlasu hospitalizovat pacienty, kteří bezprostředně a závažným způsobem ohrožují sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo jsou pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak.

A Sociální detence, B Zabezpečovací detence, C Ochranné léčení, D Hospitalizace bez souhlasu (tzv. psychiatrická detence)

Cvičný test

11) Zdravotník má mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb:

- a) Stanovenou vyhláškou.
- b) Stanovenou zákonem.
- c) Stanovenou pouze etickým kodexem.
- d) Vyvozenou z judikatury.

Cvičný test

12) Porušením povinné mlčenlivosti není zejména:

- a) Předávání informací nezbytných pro zajištění návaznosti poskytovaných zdravotních služeb.
- b) Předávání informací, pro něž byl poskytovatel prokazatelně zproštěn mlčenlivosti pacientem.
- c) Předávání informací, které poskytovatel může, či dokonce musí poskytnout bez souhlasu pacienta podle dalších zákonů.
- d) Předávání všech uvedených informací.

Cvičný test

13) Oznamovací povinnost podle § 368 trestního zákoníku dopadá na trestný čin:

a) Znásilnění.

b) Zabití.

c) Loupeže.

d) Týrání svěřené osoby.

Cvičný test

14) K potrestání zdravotníka dle trestního zákoníku za neoznámení trestného činu (podle informací dostupných vyučujícímu), kterého se dopustil jeho pacient a svěřil se mu o něm:

- a) Každý rok dojde v desítkách případů.
- b) Každý rok (2017, 2018, 2019, 2020, 2021) dojde alespoň jednou.
- c) Dochází ojediněle.
- d) Prozatím nedošlo.

Cvičný test

15) Některé zákony ukládají povinnost oznámit určité skutečnosti bez ohledu na vůli pacienta, platí:

a) že, zákon o zdravotních službách stanoví poskytovateli zdravotních služeb povinnost informovat Policii České republiky o tom, že pacient svévolně opustil zdravotnické zařízení lůžkové péče, pokud je přerušением poskytování zdravotních služeb vážně ohroženo zdraví nebo život pacienta nebo třetích osob.

b) že, zákon o zbraních zavádí povinnost uvědomit policii o tom, že lékař nabyl přesvědčení, že držitel zbrojního průkazu je v takovém zdravotním stavu, v němž nakládání se zbraní představuje přímé ohrožení života nebo zdraví.

c) že, zákon o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, stanoví širokému okruhu osob povinnost oznámit orgánu sociálně právní ochrany dětí, že ví o dítěti, které je z pohledu uvedeného zákona považováno za ohrožené.

d) Všechny odpovědi.

Cvičný test

16) Jestliže orgány činné v trestním řízení požadují od zdravotníka informace o zdravotním stavu pacienta, tak zdravotník

a) tyto informace může poskytnout jen se souhlasem pacienta.

b) tyto informace nesmí poskytnout.

c) tyto informace má povinnost poskytnout po výzvě policie.

d) tyto informace má povinnost poskytnout až po předchozím souhlasu soudu.

Cvičný test

17) Pokud psycholog viděl, jak jeho pacient po odjezdu z terapie přejel chodce a z místa nehody odjel, tak bez předchozí souhlasu soudce nesmí policii sdělit:

- a) barvu auta a jeho SPZ.
- b) zda řídil muž nebo žena.
- c) jak se pacient jmenuje a že se u něj léčí.
- d) nic z uvedeného.

Cvičný test

18) Do záznamů autorizovaných psychologických metod a popisu léčby psychoterapeutickými prostředky může pacient dle § 65 odst. 1 zákona o zdravotních službách nahlížet, přičemž platí:

a) , že psycholog musí ukázat vše, co si o pacientovi napsal.

b) , že pacient může nahlížet do zadání těch psychodiagnostických metod jimž byl testován.

c) , že pacient může nahlížet do záznamu popisu příznaků onemocnění, diagnózy, popisu terapeutického přístupu a interpretace výsledků testů.

d) vše uvedené.

Cvičný test

19) Vyhláška č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků uvádí pozici "Psycholog ve zdravotnictví" a "Absolvent magisterského jednooborového studijního oboru psychologie", obě pozice musí pracovat pod dozorem, přičemž platí, že:

- a) Psycholog ve zdravotnictví může vykonávat širší okruh činností než absolvent magisterského jednooborového studijního oboru psychologie.
- b) Absolvent magisterského jednooborového studijního oboru psychologie může vykonávat širší okruh činností než psycholog ve zdravotnictví.
- c) Oba mohou vykonávat shodný okruh činností.
- d) Pouze psycholog ve zdravotnictví může pracovat ve zdravotnickém zařízení.

Cvičný test

20) Pro výkon vázané živnosti psychologické poradenství a diagnostika, je potřeba získat odbornou způsobilost ve formě vysokoškolského vzdělání ve studijním oboru psychologie a praxi ta je:

- a) V případě jednooborového studia 1 rok praxe v oboru a v případě víceoborového studia 3 roky praxe v oboru.
- b) Vždy 1 rok.
- c) Vždy 2 roky.
- d) Vždy 3 roky.

Cvičný test

21) Podle aktuálně platného zákona o znalcích (a souvisejících předpisů) představuje

a) psychologie podobor oboru zdravotnictví

b) psychologie je samostatný obor

c) psychologie vůbec jako obor není uznávána

d) existuje více různých odvětví v rámci různých oborů, v nichž psychologové znaleckou činností vykonávají.

Cvičný test

22) Psycholog jako znalec se může vyjádřit pro soud k tomu, zda

a) byl člověk v době spáchání trestného činu příčetný

b) má člověk duševní onemocnění

c) zda je konkrétní výpověď pravdivá či nikoliv

d) zda má člověk sklony ke lhaní

Cvičný test

23) Bez souhlasu a vědomí zákonných zástupců do terapie psycholog ve zdravotnictví:

a) nesmí nezletilého pacienta přijmout nikdy.

b) může nezletilého pacienta přijmout vždy.

c) může nezletilého pacienta přijmout, pokud je starší 15 let.

d) může nezletilého pacienta přijmout, pokud to odpovídá jeho rozumové a volní vyspělosti.

Cvičný test

24) Informace o tom, že k psychologovi dochází 17letý pacient, který je dostatečně rozumově a volně vyspělý, psycholog

a) zákonným zástupcům pacienta předá pokud si o ně požádají bez ohledu na vůli pacienta.

b) zákonným zástupcům pacient předá pouze pokud s tím pacient souhlasí.

c) nepředá nikdy.

d) předá aktivně sám od sebe bez zbytečného odkladu od přijetí pacienta.

Cvičný test

25) Schopnosti samostatně právně jednat nabývá nezletilý:

a) dovršením 15 let věku.

b) dovršením 18 let věku.

c) postupným rozvojem svých rozumových a volních schopností.

d) rozhodnutím obecního úřadu.

Cvičný test

26) Psycholog, který má smlouvu se zdravotní pojišťovnou může odmítnout přijmout pacienta, který je pojištěncem této pojišťovny, do péče spadající pod veřejné zdravotní pojištění

a) vždy.

b) nikdy.

c) i pokud se nedohodnou na tom kolik bude pacient za péči platit.

d) jen v případech stanovených zákonem.

Cvičný test

- 27) Pro možnost psychologa ve zdravotnictví zdržet pacientovi informace platí
- a) psycholog může ve výjimečných případech některé informace zdržet
 - b) pokud pacient požádá o plný rozsah informací o svém zdravotním stavu, musí mu být poskytnuty.
 - c) v odborné literatuře se tato možnost označuje jako tzv. terapeutické privilegium .
 - d) vše uvedené.

Cvičný test

28) Ve vztahu k omezovacím prostředkům neplatí že

- a) omezovací prostředek lze použít pouze tehdy, je-li účelem jejich použití odvrácení bezprostředního ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti pacienta nebo jiných osob.
- b) Omezení pacienta může trvat pouze po dobu, po kterou trvá ohrožení, které bylo důvodem pro zahájení omezení.
- c) Použití omezovacích prostředků musí předcházet snaha zvládnout situaci bez jejich použití, jedná se např. o tzv. deeskalační techniky, nebo nabídnutí pobytu v prostředí, kde pacient bude méně rozrušován.
- d) Omezovací prostředky se používají pouze na psychiatrii.

Cvičný test

29) Ve vztahu k používání psychodiagnostických metod platí, že psycholog ve zdravotnictví:

a) by měl používat pouze metody ke kterým získal odbornou nebo specializovanou způsobilost.

b) osvojení si používání konkrétních diagnostických metod není součástí kurzu Psycholog ve zdravotnictví

c) v rámci předatestačního vzdělávání musí provést určitý počet vyšetření předepsanými metodami.

d) vše uvedené.

Cvičný test

30) Člověk, který má invalidní důchod z důvodu duševního onemocnění:

- a) neexistuje, protože z důvodu duševního onemocnění nelze v ČR získat plný invalidní důchod.
- b) nesmí vykonávat závislou práci či podnikat, protože jinak by o důchod přišel.
- c) může vykonávat závislou práci či podnikat a zároveň pobírat plný invalidní důchod.
- d) nemůže vědět, zda může pobírat invalidní důchod a vykonávat závislou práci či podnikat, protože otázka, není právně vyjasněna.

Děkuji za pozornost
